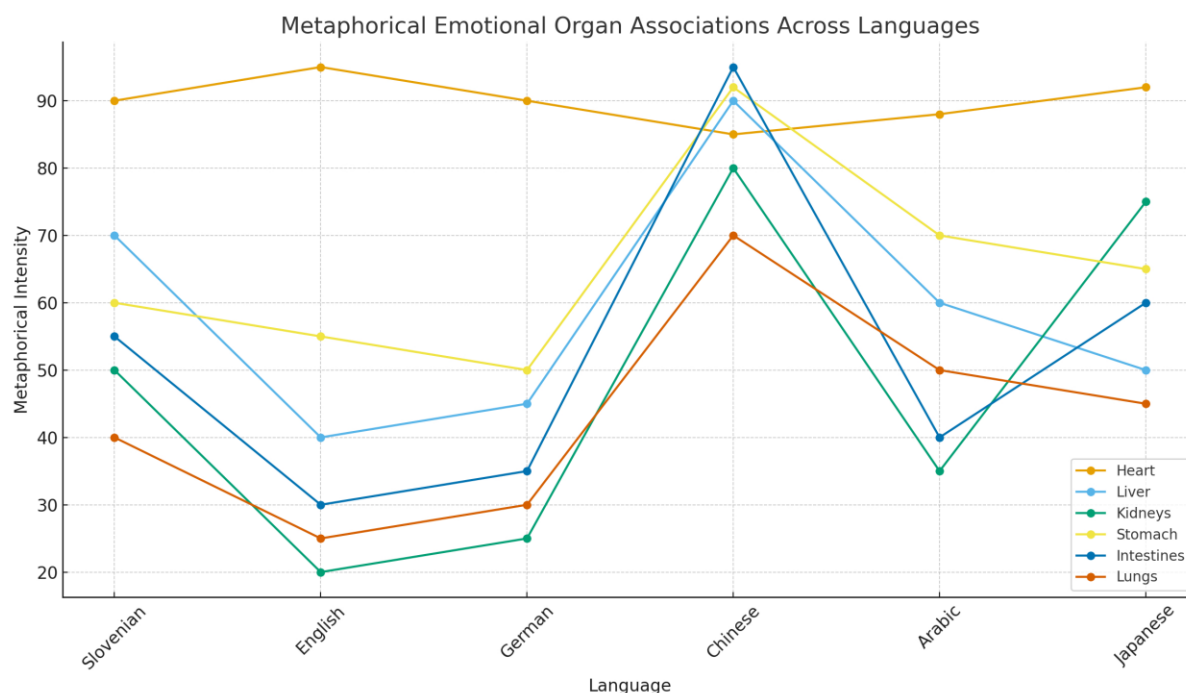

Telesne metafore čustev

Kako jezik zrcali nevroznanost: kulturne metafore

Pri obravnavi srca in možganov v zgodovini nevroznanosti sem dobil asociacijo na pregovor: »Nekaj mi gre na jetra«.

S pomočjo ChatGPT sem raziskal pregovore in metafore na temo organov v različnih jezikih. Zanimivo je, da imamo povezavo na jetra predvsem v slovanskih jezikih, po mojem pričakovanju pa prevladujejo vplivi različnih organov v kitajščini.

ČUSTVA → ORGANI → JEZIKI

Čustvo / pomen	ORGAN (metaforičen)	Evropa (slov., angl., nem.)	Orient (kit., jap., arabski)	Primeri izrazov
Ljubezen, toplina, naklonjenost	Srce	✓ zelo močno	✓ močno, a ne izključno	imeti veliko srce (EU), 心が温かい – “toplo srce” (JP)
Jeza, frustracija, razdraženost	Jetra	✓ v slovanskih jezikih, delno nemščini (“Galle”)	✓ zelo močno v kitajščini (肝), korejščini, vietnamskem	肝火 – “ogenj jeter = jeza” (CN), “greš mi na jetra” (SLO)

Strah, trema, občutek nesigurnosti	Ledvice	✗ skoraj nič metafor	✓ zelo močno (CN, JP, KO)	腎が縮む – “ledvice se skrčijo” (JP = močan strah)
Črevesni občutki, intuicija	Črevesje/trebuh	✓ srednje (npr. angl. gut feeling)	✓ izjemno močno	気腹 / 腹が立つ – “v trebuhu se dvigne jeza” (JP)
Žalost, pogum, notranja stabilnost	Pljuča	✗ skoraj ni	✓ močno v kitajski/daoistični medicini	肺気 – “pljučna energija = žalost” (CN)
Hrepenenje, pogum	Želodec	✓ malo (npr. “ne obrača se mi želodec”)	✓ v JP: “hara” je središče volje	腹 (hara) = središče značaja, odločnosti
Jezna, grenkoba, zavist	Žolč (gall, bile)	✓ nemščina in angleščina (bila, galla)	✗ skoraj nič	“jemandem läuft die Galle über”, “bitter bile”
Sram, ponižnost	Obraz (ne organ, a funkcionalno analog)	✓ srednje	✓ zelo močno	“izgubiti obraz”, 面子 (CN), 顔をつぶす (JP)

EVROPA in ORIENT – KULTURNO-ANTROPOLOŠKI PREGLED

EVROPSKE METAFORIČNE RABE ORGANOV

Temeljijo na:

- grško-rimski medicini
- krščanski ikonografiji
- kartezijski dualizem → um = glava, čustva = srce

Ključne značilnosti:

- Srce = središče čustev, morale, ljubezni

– najmočnejši simbol

- Možgani = inteligenca, racio
- Jetra = redkeje, le v germanščini (Galle = jeza) in slovenščini
- Črevesje = intuicija (gut feeling)
- Ledvice = skoraj brez simbolike

Evropa = srčno-možganski sistem metafor.

ORIENT (Kitajska, Japonska, Koreja)

Temelji na:

- tradiciji TKM (Traditional Chinese Medicine)
- pet elementov (五行)
- qi energija
- yin–yang

Tukaj imajo organi psihološke funkcije:

Organ	Psihološka funkcija (v TKM)
Srce	zavest, duhovnost, čustva
Jetra	jeza, odločnost, pretok energije
Ledvice	pogum, strah, volja
Pljuča	žalost, ranljivost
Vranica/želodec	miselnost, skrbi

Kitajci in Japonci → močno “somatsko” razumevanje čustev

Čustva so v telesu, ne v glavi.

ARABSKI SVET

Mešanica:

- staroislamske medicine (Avicenna, Ibn Sina)
- poetične metaforike (arabska literatura)
- sufizma

Tipične povezave:

- Srce (qalb) = sedež duše, vere, čustev
- Jetra (kabid) = ljubezen, nežnost (veliko bolj kot v Evropi!)
- Ledvice → malo pomena
- Trebuh/črevesje → pogum ("čreva za boj")
- Pljuča → skoraj brez metaforam

Arabci imajo največ metafor za srce (več kot Evropa).

Primerjava po regijah

Srednja Evropa (Slovenija, Nemčija)

- Srce najpomembnejši organ
- Razdraženost → jetra / žolč
- Negotovost → želodec (trema v trebuhu)
- Intuicija → črevesje (gut feeling).

Anglosaški svet

- Najbolj racionaliziran sistem
- Le srce in "gut feeling" sta močnejša
- Jetra, ledvice, pljuča → skoraj brez metafor

Kitajska / Koreja / Vietnam (TKM regija)

- Najbolj kompleksen model
- Vsak organ = čustvo + element + vloga v energijskem sistemu
- Največ metafor za jetra, ledvice, trebuh

Japonska

- "Hara" (trebuh) = središče osebnosti
- Jetra/ledvice podobno kitajskemu modelu
- Zelo močna telesna, somatska metaforika

Arabski svet

- Srce = moralno, čustveno, duhovno središče
- Jetra = ljubezen (!), skrb
- Trebuh = pogum
- Vpliv islamskih filozofov + poezija

Tabela pregovorov in idiomov po organih (6 jezikov)

Organ	Slovenščina	Angleščina	Nemščina	Kitajščina (中文)	Arabščina (العربية)	Japonščina (日本語)
Srce	imeti veliko srce	have a big heart	ein großes Herz haben	心肠很好 xīncháng hěn hǎo (dobro volje, dobrosrčen)	قلبه كبير qalbuhu kabīr (veliko srce)	心が広い kokoro ga hiroi (široko srce)
	srce mu je padlo v hlače	his heart sank	das Herz rutscht in die Hose	心都凉了 xīn dōu liáng le (srce se ohladi – razočaranje)	سقط قلبه saqaṭa qalbuhu	心が沈む kokoro ga shizumu
	zlato srce	a heart of gold	ein Herz aus Gold	金子般的心 jīnzi bān de xīn	قلبه من ذهب qalb min dhahab	金の心 kin no kokoro
Jetra	greš mi na jetra	you get on my nerves	du gehst mir auf die	气得我肝疼 qì dé wǒ	تقطع كبدي taqṭaʿ	肝が据わる kimo ga

			Nerven* (ne dobesedno jetra)	gān téng (razjeziš me, da me jetra bolijo)	kabdt (zlomiš mi jetra = povzročaš bolečino)	suwaru (močna jetra = pogum)
	imeti nekaj na jetrih	have something eating at you	etwas liegt jemandem auf der Leber (dobesedn o jetra!)	心里有疙瘩 xīnlǐ yǒu gēda	غصة في كبد ghussa fī kabdt	肝に銘じる kimo ni meijiru (vrezati si v jetra = zapomniti si)
Ledvice	dati ceno da te stisne pri ledvicah (biti v težavah)	cost me a kidney (drago je)	das geht an die Nieren (prizadene)	气坏了腰肾 qì huài le yāoshèn (jeza prizadene ledvica)	أتعب كلوي at‘ab kulayya (utruja moje ledvice – redko)	腎臓に悪い jinzō ni warui (slabo za ledvice – brez metafore)
Želodec	obrača se mi želodec	it makes my stomach turn	mir wird schlecht	让我反胃 ràng wǒ fǎnwèi	أشعر بالغثيان ash‘ur bial- ghathayān	胃がムカム カする i ga mukamuka suru
Črevesje	imeti občutek v črevesju	gut feeling	Bauchgefū hl (občutek v trebuhu)	肠子里觉得 chángzi lǐ juéde	إحساس داخلي ihsās dākhilī	腸で感じる hara de kanjiru
Pljuča	kričati na ves glas (»iz pljuč«)	at the top of your lungs	aus voller Lunge	用尽肺力 yòngjìn fèilì	بأعلى صوته bi-a‘lá ṣawtihi	肺の底から 叫ぶ hai no soko kara sakebu

Pojasnilo korenin

Srce

Skoraj globalno povezano z:

- čustvi
- moralnostjo
- pogumom

Zakaj? Ker srčni utrip močno reagira na čustva → ljudje so ga tisočletja intuitivno povezovali z notranjimi stanji.

Jetra

Povezane z:

- jezo (Kitajska – 5 elementov / organov)
- bolečino in otožnostjo (arabski svet)
- skrivnostmi, težo (nemščina)

Zakaj? Jetra so največji notranji organ → v starodavni medicini so jim pripisovali sedež osebnosti in moči.

Ledvice

Povezane z:

- strahom (Kitajska – ledvice = življenjska energija)
- ranljivostjo (Nemčija – “das geht an die Nieren”)
- boleznijo ali šibkostjo (več kultur)

Želodec in črevesje

Povezani z:

- gnusom
- intuicijo (“gut feeling”)
- tesnobo

Zakaj? 80–90 % serotonina nastaja v črevesju → močna fizična povezava s čustvi.

Pljuča

Povezana z:

- glasnostjo
- močjo diha
- žalostjo (Kitajska – pljuča = žalost v TKM)

Idiomi o jetrih (podobni “greš mi na jetra”)

V angleščini ni neposrednega ekvivalenta z jetri, ker jetra niso “čustveni organ” v anglosaški kulturi. Najbližje:

- You get on my nerves. — greš mi na živce
- You drive me crazy. — spravljaš me ob živce

V nemščini tudi ni idiomov z jetri, ampak obstaja “živčni” ekvivalent:

- Du gehst mir auf die Nerven. — greš mi na živce

Kitajščina ima veliko “organskih” idiomov, ampak jetra se pojavljajo le v pomenih poguma ali iskrenosti, ne razdraženosti.

Japonščina

- 肝が据わる (kimo ga suwaru) — “jetra so v miru” → pomeni, da si pogumen

Ni pa idiomov, ki bi pomenili razdraženost.

Korejščina

- 간이 크다 (gan-i keuda) — imeti velika jetra → biti pogumen

Ne pomeni jeze ali razdraženosti.

→ Torej: izraz kot “greš mi na jetra” obstaja v slovanskih jezikih, drugod pa jetra niso čustveni organ.

Idiomi o srcu (čustva, naklonjenost, iskrenost)

Angleščina

- Take it to heart — vzeti si k srcu
- Have a big heart — biti dobrosrčen
- My heart goes out to you — sočustvujem

Nemščina

- Sich etwas zu Herzen nehmen — vzeti si k srcu
- Ein Herz haben — imeti srce

Francoščina

- Avoir le cœur sur la main — imeti srce na dlani

Italijanščina

- Avere un cuore grande — imeti veliko srce

Ruščina

- от всего сердца — iz vsega srca

Idiomi o želodcu (odpor, odpor do osebe ali dejanja)

Angleščina

- I can't stomach him/her. — Ne morem ga/je "prebaviti".
- It turns my stomach. — Dela mi slabo.

Nemščina

- Ich kann ihn nicht ausstehen. — Ne morem ga "prenašati" (dobesedno: stati skozi).
- Etwas schlägt mir auf den Magen. — Nekaj me obremenjuje (dobesedno: udari na želodec).

Italijanščina

- Non lo posso digerire. — Ne morem ga prebaviti.

Ruščina

- Меня тошнит от него. — Dela mi slabo od njega.

Idiomi o ledvicah (značaj, temperament)

Ledvice so bolj povezane s karakterjem, ne z jezo ali razdraženostjo.

Angleščina

- Of the right kidney (zastarelo) — prave vrste človek
- Pogosteje: of the right sort → nadomestek

Nemščina

- Von guter/schlechter Art und Weise — (ne neposredno ledvice, organi se ne uporabljajo)

Francoščina

- Être de bonne/mauvaise nature (brez organov)

→ Ledvice niso pogosto uporabljene v evropskih idiomih. V tradiciji Daljnega vzhoda pa simbolizirajo voljo in moč.

Idiomi o jetrih v slovanskih jezikih

Ti so najbolj podobni “greš mi na jetra”:

Srbščina / Hrvaščina

- Ići nekome na jetra — popolnoma enako
- Ideš mi na živce — enako v pomenu

Bolgarščina

- Бие ми на нервите — gre mi na živce

(Nič z jetri)

 Poljščina

- Działać komu na nerwy — delovati nekomu na živce
- Wchodzić komu na wątrobę (redko) — “it na jetra” (dobesedno: iti komu na jetra)

!! Poljski izraz je najbližji slovenskemu.

- Podobni izrazi z jetri: obstajajo skoraj izključno v južnoslovanskih jezikih in v poljščini.
- Angleščina, nemščina, italijanščina → uporabljajo živce, želodec (nervi, stomach), ne jeter.
- Srce → univerzalni organ za čustva, ljubezen, sočutje v mnogih jezikih.
- Želodec → univerzalni organ za odpor, gnus, neprenašanje.
- Ledvice → redko v idiomih, razen simbolično v azijskih kulturah.

TABELA: ČUSTVENI ORGANI V PREGOVORIH IN FRAZAH

Organ	Slovenščina	Angleščina	Nemščina	Francoščina	Španščina	Kitajščina (中文)
Srce	“Imeti dobro srce”, “zlomiti srce”, “srce mi razbija”	“broken heart”, “warm-hearted”, “heart of stone”	“Herz brechen”, “ein gutes Herz haben”	“cœur brisé”, “avoir du cœur”	“romper el corazón”, “tener buen corazón”	心碎 (xin sui – zlomljen o srce), 好心 (hao xin – dobro srce)
		nima neposrednega ekvivalenta (najbližje: “you get on my nerves”)	“Du gehst mir auf die Nerven” (bližnje); star.: “auf die Leber schlagen” = nekaj me duši/teži	nima izraza z jetri	nima izraza z jetri	生气伤肝 (shēngqì shāng gān – »jeza škodi jetrom«); tradicionalno jetra

						= sedež jeze 肾气不足 (shèn qì bùzú – pomanjk anje ledvične energije = šibkost; TKM)
Ledvi ce	“Imeti močne ledvice” (zdržati napore)	“a man of strong kidneys” (zelo redko, arhaično)	“starke Nieren haben” (zdržati, biti odporen)	ni posebne ga izraza	ni posebn ega izraza	
Želod ec	“Ne morem ga prebaviti” (antipatija)	“I can’t stomach him”	“Ich kann ihn nicht ausstehen / nicht verdauen”	“je ne peux pas le digérer”	“no lo puedo tragar”	胃里翻腾 – »v želodcu mi vre«
Glava	“Delaš mi preglavice”, “iti komu na živce”	“you’re giving me a headache ”	“Kopfschme rzen machen”	“prendre la tête”	“me rompes la cabeza”	头疼 (tóuténg – glava boli)
Živci	“Greš mi na živce”	“you get on my nerves”	“auf die Nerven gehen”	“taper sur les nerfs”	“me pones de los nervios”	你让我紧 张 – delaš me nervozne ga

RAZLAGA JEZIKOVNIH KORENIN

SRCE

Univerzalno v skoraj vseh jezikih.

- V večini kultur je srce izvor ljubezni, žalosti, empatije.
- Pulz povečuje čustva → ljudje so fiziološko zaznavali povezavo.

- Že starogrška medicina (Hippokrates, Aristotel) je srce videla kot “sedež duše”.

→ Zato praktično vsak jezik uporablja srce za ljubezen, pogum, dobroto.

JETRA

Uporaba jeter je starejša, pred-kardiocentrična.

- V starogrški in srednjeveški medicini so bila jetra povezana z jezo, žolčem, temperamentom.
- “Žolčni človek” (choleric) izhaja iz štirih telesnih sokov.
- V kitajski tradicionalni medicini so jetra še danes organ jeze.

→ Zato imamo v slovenščini “iti komu na jetra” = izzvati jezo, frustracijo.

Nemščina je imela star izraz “auf die Leber schlagen” – nekaj me teži.

LEDVICE

Pojav v slovanskih in germanskih jezikih:

- Ledvice so simbol moč, vzdržljivosti, trdnosti.
- V kmečkih družbah: dober delavec = “močne ledvice”.
- Strah → učinek v ledvicah (uriniranje, trepetanje; znano že v starih kulturah).

→ Angleški izraz “strong of kidneys” je bil nekoč normalen, danes arhaičen.

→ V kitajski medicini so ledvice sedež življenjske energije, vitalnosti.

ŽELODEC / PREBAVA

Fraze v skoraj vseh jezikih:

- “prebaviti”, “stomakati”, “šp.: tragar”, “fr.: digérer”, “nem.: verdauen”

→ čustveno odpor proti osebi ali situaciji.

To temelji na dejanski fiziologiji: stres upočasni prebavo → slabost, odpor.

Angleščina – podobni izrazi

Najbližji pomen (idiomatično, ne dobesedno):

“You’re getting on my nerves.” (dobesedni pomen: greš mi na živce)

“You’re driving me crazy.”

“You’re annoying me.”

(običajni, neposreden izraz)

♦ Zelo pogovorno:

- “You’re getting on my last nerve.” (dobesedno: žreš moj zadnji živec)
- “You’re pissing me off.” (močnejše)
- “You’re a pain in the ass.” (vulgarno, smešno)

👉 Angleščina nima organa, ki bi ustrezal “jetrom”; uporablja živce.

Nemščina – zelo podobni idiomi

Nemščina je najbližje slovenskemu izražanju prek organov.

“Du gehst mir auf die Nerven.” (dobesedno: greš mi na živce)

“Du gehst mir auf den Keks.” (dobesedno: greš mi na piškot → humoristično)

“Du gehst mir auf den Sack.” (zelo vulgarno; dobesedno neprevodno)

“Du raubst mir den letzten Nerv.” (žreš mi zadnji živec)

👉 Nemščina sicer uporablja tudi organe v drugih kontekstih (npr. “Herz”, “Leber”), a ne za jezo kot jetra.

Francoščina

“Tu me prends la tête.” (dobesedno: jemlješ mi glavo → pomeni: greš mi na živce)

“Tu m’énerves.” (greš mi na živce)

Italijanščina

“Mi dai sui nervi.” (greš mi na živce)

“Mi stai rompendo le scatole.” (dobesedno: lomiš mi škatle → pomeni: nadležen si)

“Mi fai arrabbiare.” (razjeziš me)

Španščina

“Me pones de los nervios.” (greš mi na živce)

“Me estás molestando.” (motiš me)

“Me sacas de quicio.” (dobesedno: me spraviš iz tečajev)

Ruščina

„Ты мне действуюешь на нервы.“ (greš mi na živce)

„Ты мне надоел.“ (dovolj te imam)

Nevroznanstvena razlaga fraze

“Greš mi na jetra” = povzročuješ mi stresno-čustveno reakcijo, ki aktivira več možganskih sistemov:

Čeprav jetra niso vpletena, pa je občutek neprijetnosti pogosto visceralen (v trebuhu).

To je posledica:

- signalov vagusnega živca
- aktivacije simpatičnega živčevja
- sprememb v prebavnem sistemu pri stresu

Zgodovinsko so bila jetra v evropskih jezikih povezana z občutki, zato se je izraz ohranil.

Slovenski pregovori, reki in fraze

Slovenski pregovori, reki in fraze, ki omenjajo druga telesna »organska« področja: srce, ledvice, možgane, kri, želodec, jezik, oči ...

S R C E

- Ima veliko srce. – je dobrosrčen.
- Srce mu je padlo v hlače. – prestrašil se je.
- Početi nekaj s srcem. – iz predanosti, iskreno.
- Dati srce na dlani. – povedati čustva, biti odkrit.
- Srce me boli. – žalost, razočaranje.
- To gre k srcu. – nekaj te globoko gane.

Ž I V C I

- Iti komu na živce. – razdražiti nekoga.
- Počiti bodo živci. – biti na robu potrpežljivosti.
- Živce imam iz jekla. – zelo potrpežljiv.

L E D V I C E

(Ledvice se v slovenščini pojavljajo manj pogosto; pogosteje v regionalnih govorih.)

- Pokazati komu ledvice. – pokazati pogum, kljubovati (starejša raba).
- Imeti zdrave ledvice. – biti močan, vzdržljiv (stara raba).

MOŽGANI / GLAVA

- Imeti glavo na pravem mestu. – biti razumen, priseben.
- Uporabiti glavo. – razmisliti.
- Pobiti si nekaj v glavo. – nekaj trmasto verjeti.
- Glava družine. – oseba, ki vodi ali skrbi.
- Glava me boli od tebe. – nekdo te izčrpava ali razburja.

OČI

- Meti oči na pecljih. – biti radoveden, pozoren.
- Boditi oči. – nekoga motiti (pogosto iz zavisti).
- Zaprti oči pred resnico. – ignorirati dejstva.
- Ljubezen je slepa. – vidimo samo dobro.
- Oko za oko, zob za zob. – vračilo v enaki meri.

KOSTI

- Do kosti premočeni. – zelo mokri.
- Pošten do kosti. – popolnoma pošten.
- Dati komu kost za glodanje. – dati težko nalogo ali stvar za premislek.

KRI

- Isti krvni rod. – sorodniki.
- Vre mi kri. – sem jezen.
- Ni mi v krvi. – ni v moji naravi.
- Modra kri. – plemiški izvor.

J E Z I K

- Jezik brez kosti, pa vse pove. – govor lahko povzroči veliko.
- Imeti dolg jezik. – preveč govoriti.
- Saj si sam rekel — jezik te je izdal. – povedal si preveč.

Ž E L O D E C

- Imeti močan želodec. – prenesti nekaj neprijetnega.
- Tega ne morem prebaviti. – ne morem sprejeti situacije.
- Leže mi na želodec. – nekaj me obremenjuje.

R O K E

- V dobrih rokah si. – nekdo skrbi zate.
- Zvezane roke imam. – nemogoče je ukrepati.
- Vzeti stvar v svoje roke. – začeti ukrepati.